

prof. dr hab. Andrzej M. de Tchorzewski

Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgr Eweliny Szlachty
nt.: *Urzeczywistnianie wartości moralnych a osiągnięcia edukacyjne uczniów szkół*
średnich. Badania w województwie lubelskim
wykonanej na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Jana Pawła II
pod kierunkiem p. prof. dr hab. Krystyny Chałas

Praca doktorska p. mgr Eweliny Szlachty wpisuje się w obszar badań nauk pedagogicznych, zwłaszcza aksjologii pedagogicznej, która stanowi fundament wszystkich subdyscyplin nauk pedagogicznych, w tym także w jedną z nich, jaką jest szczegółowa teoria wychowania moralnego podejmująca kwestię integralnego rozwoju osoby wychowanka.

Autorka dysertacji podjęła badania ważne nie tylko z punktu widzenia poznawczego, ale również samej praktyki szkolnej edukacji, zwłaszcza jej procesu wychowawczego, któremu towarzyszy dynamiczny chaos aksjonormatywny we współczesnym świecie będący między innymi źródłem powierzchowności życia ludzkiego, zwłaszcza najmłodszego pokolenia. Obecny chaos aksjonormatywny przenika niemalże wszystkie przestrzenie egzystencji człowieka. W życiu intelektualnym miejsce wiedzy zajmuje informacja, w życiu moralnym dobro wypierane jest przez relatywizm etyczny, z kolei życie kulturalne coraz bardziej pozbawione jest piękna, które zastępuje z wielkim rozmachem to, co jawi się w powszechnie dostępnych formach popkultury.

Dysertację doktorską p. mgr Eweliny Szlachty postrzegam jako pewien projekt pedagogiczny ukazujący drogę urzeczywistniania wartości moralnych, której służyć powinien proces dydaktyczno-wychowawczy, jego zasadnicze cele, treści i zadania, mające swoje odniesienia w osiągnięciach edukacyjnych młodzieży szkolnej. Autorka rozprawy poszukuje związków i zależności pomiędzy tymi dwoma obszarami.

Praca doktorska p. mgr Eweliny Szlachty składa się z sześciu rozdziałów¹. Trzy pierwsze mają charakter teoretyczny, w których Doktorantka przeprowadza rzetelną analizę literatury koncentrując się na ukazaniu roli i funkcji wartości moralnych w integralnym rozwoju ucznia, czyli w jego niemalże wszystkich aspektach (fizycznym, psychicznym, społecznym, kulturowym i duchowym) oraz odnosi się do dotychczasowych badań

¹ poza Wstępem, Wnioskami, Zakończeniem, Bibliografią Spisem tabel, Spisem schematów, Spisem wykresów i Aneksem

pedagogicznych w tym zakresie². Ponadto podejmuje ważną kwestię dotyczącą osobowościowych i społeczno-kulturowych uwarunkowań urzeczywistniania wartości moralnych³ i wreszcie wyznacza własne pole badań, którym jest urzeczywistnianie wartości moralnych rozumianych jako czynniki warunkujące osiągnięcia edukacyjne młodzieży⁴. I chociaż poszczególne rozdziały są zróżnicowane pod względem objętościowym, to należy podkreślić, iż Doktorantka w każdym z nich wykazała się umiejętnością podejścia interdyscyplinarnego do obranego zagadnienia badawczego, któremu towarzyszyła metoda hermeneutyczno-fenomenologiczna odwołująca się do analizy i syntezy literatury przedmiotu własnych badań. Można też stwierdzić, że Doktorantka w tych rozdziałach potwierdziła znajomość szerokiej wiedzy teoretycznej.

Na szczególną uwagę, z racji pedagogicznego charakteru przeprowadzonych badań przez p. mgr Ewelinę Szlachtę, zasługuje rozdz. III. zatytułowany *Urzeczywistnianie wartości moralnych czynnikiem warunkującym osiągnięcia edukacyjne*. Autorka rozprawy wnikliwie analizuje cele i treści procesu nauczania i umiejętności ucznia, które zawarte są w ogólnych i szczegółowych podstawach programowych kształcenia ogólnego młodzieży szkół ponadpodstawowych. Niezwykle sumiennie poszukuje w nich tych wartości, które Ditrich von Hildebrand zalicza do pierwszoplanowych wartości moralnych. Są nimi: *odpowiedzialność, prawość, wierność, prawda i dobroć*. Wartości te zapewne konstytuują etyczną dojrzałość każdej osoby i wskazują na poziom jej człowieczeństwa. Proces ich urzeczywistniania odzwierciedla się w pewnej trójjedni, do której p. mgr Ewelina Szlachta zalicza wiedzę, kształtowanie umiejętności i postawy uczniów urzeczywistniających się w ich wrażliwości i sprawnościach moralnych.

W tym miejscu nasuwa się pytanie dotyczące doboru wymienionych wartości. Wydaje się, że przydatny byłby tu taki zbiór wartości, które w sposób bardziej wyrazisty odpowiadają potrzebom usprawniania/uwrażliwiania moralnego współczesnego młodego człowieka, któremu przychodzi zmagać się z przejawami demoralizacji, relatywizmu etycznego, nihilizmu, czy deprawacji a więc ze zjawiskami, w których siłą rzeczy zanurzone jest życie współczesnej młodzieży szkolnej. Do wartości tych zaliczyłbym raczej: godność, tolerancję, sprawiedliwość, wolność, męstwo, odwagę, ukształtowane sumienie. Myślę, że p. mgr Ewelina Szlachta zechce ustosunkować się do tej uwagi.

² Por.: rozdz. I, s.10-92

³ Patrz rozdz. II, s. 93-105

⁴ Patrz rozdz. III, s.106-120

IV rozdział obejmuje zagadnienia związane z podstawami metodologicznymi badań empirycznych przeprowadzonych przez p. Doktorantkę. Uwzględnia Ona w nim wszystkie elementy procedury badawczej, które precyzyjnie opisuje, wyjaśnia i interpretuje określając wyraziście przedmiot i cele własnych badań, jasno stawia problemy i hipotezy badawcze oraz uzasadnia dobór metod, technik i narzędzi jakimi posłużyła się w procesie gromadzenia materiału empirycznego. Ten rozdział świadczy o bardzo dobrej znajomości i opanowaniu warsztatu badawczego Doktorantki. Zarówno zastosowana w tym rozdziale metoda sondażu diagnostycznego jest trafnie dobranym sposobem gromadzenia, jak i analizy zebranego materiału empirycznego, którego źródłem był kwestionariusz ankiety składający się z 33 podstawowych pytań o charakterze otwartym i zamkniętym. Dobrana próba zbioru badanych w liczbie 641 osób jest na tyle liczna, że upoważnia do sformułowania wniosków końcowych, które cechuje wysoki stopień wiarygodności i prawdopodobieństwa. Przekonuje o tym również fakt, że Autorka rozprawy posłużyła się podczas analizy zgromadzonego materiału empirycznego zobiektywizowanymi i właściwie dobranymi metodami i technikami statystyki dynamicznej.

Zasadniczą część pracy stanowi najobszerniejszy pod względem treści i zakresu rozdział V., w którym p. mgr Ewelina Szlachta rozpoznaje związki i zależności między urzeczywistnianiem wartości moralnych a osiągnięciami edukacyjnymi badanej grupy młodzieży lubelskich szkół ponadpodstawowych. W rozdziale tym, liczącym 123 strony, Autorka rozprawy poszukuje odpowiedzi na podstawowy problem badawczy i wywiedzione z niego problemy szczegółowe oraz weryfikuje przyjęte hipotezy robocze. Czyni to niezwykle starannie i precyzyjnie, dając wyraz rzetelnej znajomości przyjętych zasad metodologii badań pedagogicznych oraz posługując się wnioskowaniem opartym na wspomnianych metodach/narzędziach statystyki dynamicznej. Podkreślam ten walor pracy, gdyż powszechnie wiadomo, że nauki pedagogiczne należą do tych, nielicznych już dziś obszarów wiedzy, których cechy metodologiczne nie zostały do końca określone. Mimo tych zastrzeżeń, Doktorantka kieruje się w całej rozciągłości uzasadnionymi metodologicznie zasadami badań naukowych, co uwyrażnia w krytycznym podejściu do źródeł wiedzy zgromadzonej drogą badań empirycznych, łączy analizę z syntezą jako najbardziej sprawdzony sposób myślenia oraz cechuje ją racjonalna postawa wobec wniosków, które formułuje. Dodam, że egzemplifikacją przestrzegania tych zasad jest m.in. konstrukcja 75 tabel, 11 schematów oraz 28 wykresów w całym tekście pracy doktorskiej, zwłaszcza ich dominacja we wspomnianym rozdziale.

Praca doktorska p. mgr Eweliny Szlachty świadczy o oryginalnym rozwiązaniu przyjętego problemu badawczego, który zawierał się w pytaniu: jakie występują związki i zależności między urzeczywistnianiem wartości moralnych deklarowanych przez badanych uczniów szkół średnich a ich osiągnięciami edukacyjnymi? W poszukiwaniu jego rozwiązania Doktorantce towarzyszy cały czas świadomość poznania tego, co podlega opisowi i wyjaśnieniu oraz interpretacji a odnosi się do określonego przedmiotu poznania, który został trafnie ujęty w zakresie badanego fragmentu rzeczywistości pedagogicznej. Podejmuje Ona próbę weryfikacji własnych wyjaśnień z innymi teoriami o różnym zasięgu. Dodać i podkreślić należy, że Autorka rozprawy posługuje się precyzyjnie językiem zdefiniowanych i uporządkowanych hierarchicznie pojęć, które tworzą zorganizowany zespół uzasadnionych twierdzeń i wniosków końcowych. Dowodzi to, że Pani mgr Ewelina Szlachta opanowała w całej rozciągłości umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Doktorantka ma świadomość pedagogicznego znaczenia własnych badań, co uwyrażnia w ostatnim rozdziale pracy, w którym prezentuje teoretyczne i praktyczne przesłanki dla procesu wychowania moralnego dorastających. Przekonuje w nim o potrzebie edukacji aksjologicznej młodzieży, która ma przyczynić się do sprawniejszego i skuteczniejszego wychowania ku tym wartościom, które były objęte procesem Jej badań. W sposób nie budzący wątpliwości mówi o tym, że ważnym celem i zadaniem procesu szkolnej edukacji jest uwrażliwienie młodego człowieka na takie wartości, jak odpowiedzialność, prawość, wierność, prawda i dobro, które odgrywają znaczącą rolę w kształtowaniu postaw moralnych poszczególnych osób, jak i budowaniu przez nie wspólnot, do których przynależą, bądź przynależć będą w dorosłym życiu. Pani mgr Ewelina Szlachta konstruuje praktyczne wskazania dla nauczycieli. Dotyczą one pewnych rozwiązań w zakresie wychowania moralnego młodzieży w samym procesie edukacji szkolnej, który – jak postrzega wielu pedagogów - obecnie przeżywa szereg trudności formalno-organizacyjnych i merytorycznych na skutek wadliwie przeprowadzonej reformy, nazywanej przez wielu nauczycieli i rodziców *deformą oświaty*. Autorka rozprawy, co prawda nie odnosi się do tego problemu, a mimo to, w poczuciu odpowiedzialności za jakość procesu dydaktyczno-wychowawczego ukazuje trzy podstawowe obszary działalności pedagogicznej mające na uwadze potrzebę rozpoznawania przez uczniów fenomenu wartości moralnych, obejmowania ich systematyczną edukacją aksjologiczną poprzez różne formy, czyli świadomie i celowo kreowane sytuacje o charakterze wychowawczym, które służą pogłębianiu wiedzy etycznej, urzeczywistnianiu wartości moralnych odzwierciedlających się w codziennych zachowaniach i postępowaniu młodzieży.

Konkluzja: Rozprawa doktorska mgr Eweliny Szlachty wpisuje się – co zostało powiedziane wcześniej – w zakres pedagogiki, a w jej ramach w jedną z jej subdyscyplin jaką jest teoria wychowania. Idzie tu przede wszystkim o teorię wychowania moralnego, która wraz z aksjologią pedagogiczną opisuje i wyjaśnia formacyjny charakter procesów uczenia się, dojrzewania oraz integralnego rozwoju każdego dorastającego. Jakość ich zależy od wielu różnych czynników i uwarunkowań tkwiących w podmiotach w nim uczestniczących. Autorka recenzowanej dysertacji w oryginalny sposób rozwiązuje problem dotyczący urzeczywistniania wartości moralnych w kontekście osiągnięć edukacyjnych uczniów szkół średnich. Poszukiwaniu rozwiązania tego problemu towarzyszy Doktorantce głębokie przeświadczenie konieczności wspomagania młodych ludzi w stawianiu przez nich samych pytań egzystencjalnych, takich, jak: kim jestem jako człowiek, po co jestem i co z tego wynika dla mnie samego i mojego otoczenia. Na podkreślenie zasługuje również to, że Pani mgr Ewelina Szlachta wykazała się szeroką wiedzą merytoryczną tak w zakresie nauk pedagogicznych, jak i etyki oraz aksjologii. Jej warsztat badawczy świadczy o opanowaniu metodologii badań pedagogicznych, która jest systemem dokładnie określonych procedur badawczych i metod działalności naukowej, w ramach których obowiązują pewne przyjęte powszechnie dyrektywy gwarantujące poprawność naukową. Dała tym samym świadectwo własnych umiejętności samodzielnego prowadzenia badań heurystyczno-generalizujących oraz diagnostycznych.

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia oraz kierując się zapisami Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym w brzmieniu ustalonym w Ustawie z dnia 18 marca 2011 roku (Dz.U. Nr 84, poz. 455 z późniejszymi zmianami) wnoszę o dalsze procedowanie przewodu doktorskiego i dopuszczenie Pani mgr Eweliny Szlachty do publicznej obrony. Ponadto wnioskuję o wyróżnienie dysertacji doktorskiej Pani Eweliny Szlachty.

Kraków, 22.11.2019 r.